

**Siniša Ostojić \*****MODELI RESTRUKTURIRANJA BANKARSKIH SISTEMA  
U PRIVREDAMA U TRANZICIJI****1. Uvod**

U uvodnom delu svoje knjige “Novac, banke i finansijska tržišta”, Thomas B. Lloyd<sup>1</sup> nedvosmisleno konstatuje: “Četiri su ključna elementa koji igraju važnu ulogu u američkoj privredi, a to su: (i) novac, (ii) banke, (iii) kamatne stope, i (iv) budžetski deficit”. Ova četiri navedena ključna postulata američke privrede, gotovo da su identična preciziranim uslovima za ulazak u Evropsku monetarnu uniju, odnosno: (i) stabilnost valute, (ii) stabilnost cena, (iii) kamatne stope, (iv) budžetski deficit, i (v) javni dug. Privrede u tranziciji, su praktično prihvatanjem sveobuhvatnih reformi svojih dotrajalih i odranije anahronih institucionalnih i organizacionih rešenja, pokušale približiti ovim već sada egzogeno postavljenim uslovima, kao svojevrsnom okviru za svoje praktično delovanje kako bi kroz proces tranzicije lakše prebrodile institucionalni vakuum koji je nastajao prilikom izgradnje alternativnih, novih struktura, i kako bi povećale svoju statičku i dinamičku efikasnost i svoje posustale i malaksale ekonomske sisteme krajem osamdesetih godina vratile sekularnim trendovima razvoja, a koji su lišeni raznih neekonomskih atributa i ograničenja. Pred privredama u tranziciji-usled ekonomske neefikasnosti njihovih ekonomskih sistema-se kao zadatak postavio zahtev za preduzimanje fundamentalnih reformskih poduhvata praćenih dubokim strukturnim promenama. Uspeh ovih reformskih poduhvata postavljenih na širokoj institucionalnoj ravni zavisio je od mnoštva ekonomskih i neekonomskih činilaca. Jedan od svakako preovladjujućih činilaca uspešne praktične realizacije je-i obuhvatnost ukupnih sistemskih invarijanti koje su do početka tranzicije bile praktično nedodirive i konstante datih ekonomskih sistema-a koje su postale predmet reformskih procesa. Tako je ovaj proces sa početka devedesetih godina u privredama u tranziciji trebao da označi početak kraja ogromnim devijacijama u institucionalnom razvitku, a što ilustruje sveobuhvatnost reformskih zahvata, odnosno pregled oblasti kako

---

\* Docent, Ekonomski fakultet Subotica. Rad je primljen oktobra 2002.

<sup>1</sup> Thomas B. Lloyd, (1997) “Money, Banking and Financial Markets”, McGraw-Hill, Boston, str. 3-16

konstatuju M. Brusis, i C. Ochmann<sup>2</sup>, koje su trebale biti obuhvaćene reformama kao svojevrsna strateška područja:

- **razvoj demokratije i uspostavljanje političke stabilnosti**, u sklopu ovog segmenta reformi naročita pažnja se posvetila transformaciji - državnih institucija, kao i izgradnja novog političkog sistema, delovanjem nevladinih organizacija, transformacijom medija, državne uprave,
- **usaglašavanje zakonske regulative u privredama u tranziciji sa standardima razvijenih tržišnih sistema**, a u okviru toga zaštita ljudskih prava, vladavina zakona nasuprot administrativnom delovanju političkog determinizma široko rasprostranjenog u prethodnom socijalističkom sistemu, tržišno orijentisana reforma društva,
- **reforme spoljne i unutrašnje bezbednosti**, a putem reforme armija tih zemalja i regionalnom saradnjom izmedju ovih privreda u tranziciji,
- **ekonomske reforme**, reformom države, strukturno prilagođavanje uspostavljanjem makroekonomske ravnoteže, reformom monetarne i fiskalne politike, uspostavljanjem tržišta rada, kapitala, sprovođenjem privatizacije, upravljanjem stranim investicijama, liberalizacijom spoljne trgovine i cena, **reformom bankarskog** i finansijskog sistema, reformom agrarnog, infrastrukturnog i energetskog sistema.

Reforma bankarskih sistema ispostavila se kao važan segment unutar ukupnih ekonomskih reformi. Iako postoje velike razlike u samom načinu realizacije programa restrukturiranja bankarskih sistema, dužini trajanja i troškovima ovog procesa, u privredama Centralne i Istočne Evrope, postoji nekoliko zajedničkih elemenata od kojih je zavisio proces restrukturiranja bankarskih sistema:

- spremnost vlada da priznaju dubinu problema i aktivno pristupe njihovom rešavanju<sup>3</sup>,
- kroz preuzimanje obaveza banaka od strane države obezbeđivanjem fiskalnih izvora za rešavanje nagomilanih problema u bankarskom sektoru,
- snažan uticaj centralnih banaka u privredama u tranziciji putem njihove supervizorske uloge nad bankarskim sektorom, a kako bi se obezbedila u početnom periodu stabilna ponuda novca i kredita,
- otvaranje bankarskih tržišta za nove strane banke kroz proces privatizacije banaka u CIE,
- čime se utiče na jačanje konkurencije u bankarskom sektoru,
- i stvara se veća transparentnost u radu centralnih banaka i samih bankarskih institucija u privredama u tranziciji

---

<sup>2</sup> Martin Brusis, Cornelius Ochmann, (1998) "Central and Eastern Europe on the way into the European Union", Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh, str. 9-28

<sup>3</sup> Evan Kraft, (1999) "10 Years of Transition in Central and Eastern Europe: A Somewhat Opinionated Survey", Economic and Business Review I, No. 1-2, str. 7-52 "Autor posebno upozorava da učešće budžetskog deficita koje ako prelazi preko 5% prema međunarodnim standardima se prihvata kao gornja granica preko koje to učešće ne bi smelo da ide, a da se država ne proglasi za finansijski neposobnu. Dakle država može da izrazi spremnost za restrukturiranje banaka ako obezbedi i budžetske izvore."

## 2. Dosadašnji koncepti restrukturiranja bankarskih sistema u privredama u tranziciji

Sveobuhvatnost institucionalno postavljenih i preduzetih reformskih zahvata, dovoljan je dokaz disfunkcionalnosti ukupnih ekonomskih sistema kao i pojedinih njihovih podсистема, ali i objektivan dokaz da gotovo nijedan segment društva u privredama u tranziciji nije bio postavljen na zadovoljavajući način. Ujedno, početak reformskih poduhvata u privredama u tranziciji je implicitna i eksplicitna potvrda dijagnoze neefikasnosti dotadašnjih ekonomskih sistema kako sa aspekta upotrebe tako i sa aspekta alokacije raspoloživih privrednih resursa, tako i u pogledu najvećeg mogućeg uvećavanja društvenog bogatstva i mase privrednih resursa.

Oblast finansijskog sistema u privredama u tranziciji ispostavila se kao jezgro svih nedostataka tako neracionalno oblikovanih ekonomskih sistema, u smislu koncentrisanja tih nedostataka unutar finansijskog sistema, kao u svojevrsnom fokusu i predstavilo se kao nerazmrsiv čvor. Tako u sklopu ukupnih reformi, a posebno u sklopu reformi finansijskog sistema izuzetno važno mesto zauzela je reforma bankarskog sistema. Naime, reforma bankarskih sistema ispostavila se kao izuzetno bitan deo tranzicije istočnoevropskih privreda, budući da standardni oblici tržišta kapitala i tržišta novca nisu postojali ni u rudimentarnom obliku. Uporedo sa reformom bankarskih sistema započet je i proces stvaranja standardnih finansijskih tržišta, koja će pretpostavljeno je efikasno alocirati kapital i podsticati ekonomski rast uz stabilne cene. Međutim, imajući u vidu da tržište akcija i državnih obveznica nije još ni sada u potpunosti zaživelo u istočnoevropskim privredama osnovnu ulogu na tržištu kapitala u prikupljanju i alokaciji štednje imali su bankarski sistemi. Stoga se reforma bankarskih sistema ispostavila kao prioritetna. No, svi analitički naponi i praktične akcije transformisanja depozitnih finansijskih institucija prožeti su brojnim dilemama. U početku dominirale su dve dijametralno suprotne po svojim rešenjima. **Prva**, koja se zalagala za kvalitativno nova, radikalna rešenja po kome bi banke koje ne mogu da pokriju gubitak iz svojih fondova (kapitala), smatrane nesolventnim, a stečajni postupak bi bio prirodni nastavak takve destruktivne pozicije. **Druga**, koja je podrazumevala usavršavanje postojećih rešenja i koja je podrazumevala opstajanje sistemskih invarijanti. Prihvaćena je statusna promena banaka u akcionarska društva<sup>4</sup>, a preduzeća iz realnog sektora (društvena i državna preduzeća) postala su suvlasnici banaka i odmah upala u zamku beneficiranog kreditiranja.<sup>5</sup> Tako na primer, jugoslovenske banke<sup>6</sup> tokom vremena prihvatile su

<sup>4</sup> Djordje Djukić, (1992) "Uloga finansijskog sektora u transformaciji društvene svojine" u zborniku "Transformacija svojinskih odnosa-teorijski i empirijski aspekti", organizovali SANU, IDN i CEI, Beograd

<sup>5</sup> Long M. Sagari S. (1991) "Financial Reform in Socialist Economies in Transition" World Bank Conference on Privatization and Ownership Changes in East and Central Europe,

<sup>6</sup> Evan Krafi, (1996) "Na putu prema tržišnom bankarstvu u Hrvatskoj-uloga novih banaka, konkurencije, privatizacije i sanacije" Finansijska praksa 20 (5-6), Zagreb str. 493-511. "Prvi važni činilac u procesu restrukturiranja banaka bilo je usvajanje i donošenje novog zakona o

model Debt-to-equity swaps, a zagovornici ovakvog modaliteta finansijskog prestrukturiranja tvrdili su da banka na taj način: (i) unapređuje svoju solventnost, na način da svoja nenaplativa potraživanja razmenjuju za vlasnička prava, koja pripadaju preduzeću kao novom akcionaru, (ii) banka može učestvovati u restrukturiranju dužnika kao svog suvlasnika i na taj način poboljšati strukturu svoje imovine. Svakako da ovakva rešenja imaju ograničenu prihvatljivost, imajući u vidu činjenicu da ako je dužnik u problemima, tada je i imovina banaka, bilo da se radi o kreditu ili o akcijama u tom preduzeću sa problematičnom perspektivom.<sup>7</sup> Međutim, neka međunarodna iskustva govore da bankarski menadžeri u mnogim slučajevima nisu dobri "stručnjaci" za restrukturiranje preduzeća, a niti su dobri preduzetnici u industrijskom ili uslužnom sektoru. Na ovu činjenicu upućuje i T. ORourke<sup>8</sup>, kada konstatuje da pitanje koje može zabrinuti spoljne posmatrače, može biti i činjenica da će se s obzirom na dug koji preduzeća duguju bankama u Srbiji i Crnoj Gori i na mogućnost zamene dugova za akcijski kapital uz popust od 20% velike banke mogu postati vlasnici značajnog dela akcijskog kapitala u nekim privrednim područjima. To bi stvorilo uslove da se vlada direktno preko svojih banaka vrlo grubo meša u poslove i strategije privatizovanih preduzeća putem banaka u državnom vlasništvu odnosno svojih državnih banaka. Zato je privatizacija banaka esencijalna i vitalna komponenta procesa transformacije u pravcu stvaranja otvorene tržišne privrede.

Banke su, naime, u jugoslovenskim uslovima bile čvrsto vezane organizaciono, upravljački i svojinski za svoje komitente. U svetu su takve spone, ili takva kohabitacija banaka i komitenata, zabranjene i nedopustive, jer ukidaju samostalnost banke. Naime, autonomnost banke ogleda se kroz proces plasiranja svog kreditnog potencijala na najbolje investicione alternative, a ne da se ta sredstva vraćaju kvazi vlasnicima banke. No, to su institucionalna rešenja koja su banke morale prihvatiti, kako to potvrđuje i iskustvo banaka u Srbiji i Crnoj Gori. Vezanost banaka za svoje komitente manifestuje se na najmanje dva načina: (i) komitenti su pretežni vlasnici banaka, kroz uobičajene vlasničke organe (skupštinu akcionara, upravni i nadzorni odbor), te na taj način komitenti su kontrolisali banku. Drugo, visoka kreditna aktivnost jugoslovenskih banaka, posebno, visoka koncentracija kreditnih plasmana banaka. Na nivou pojedinačnih banaka angažovan je jako veliki deo finansijskog potencijala banke, upravo u vidu kredita odobrenih jednom tek vrlo malom broju

---

bankama 1989. godine i 1990. godine. Prema tom zakonu društvene su banke pretvorena u deoničarska društva. Nažalost Zakon je omogućio mnogim preduzećima da postanu deoničari banaka iako nisu plaćala svoje dugove. Time se nastavio problem preklapanja vlasničkih prava, tipičan za stari sistem, a nije rešen ni problem uspostavljanja finansijske discipline... Izmenama i dopunama hrvatskog Zakona o bankama i štedionicama iz 1995. godine ograničen je iznos kredita komitentu čiji vlasnički udeo u banci prelazi 10% na 5 % garantovanog kapitala"

7 Nebojša Medojević, (1997) "Restrukturiranje i privatizacija banaka?" Finacing br.3, Novi Sad, str. 31-41

8 Tony ORourke, (1998) "Neka pitanja u procesu privatizacije i efikasno funkcionisanje sektora finansijskih usluga" V Miločersko savetovanje jugoslovenskih ekonomista, Miločer 24. 26. 1997.

privilegovanih komitenata (kvazi vlasnicima). I koncentracija kredita je nedozvoljiva poslovna aktivnost, budući da je reč o kreditiranju ekonomskih subjekata koji u pojedinim bankama imaju pozamašne svojinske udele. Posledica takvih institucionalnih rešenja izmedju banaka i privrede, jeste da ta dva velika ekonomska segmenta dele istu sudbinu. Uloga banaka se svela na podržavanje svojih komitenata kad se oni nadju u poteškoćama (kreditno), a privredne organizacije imaju "svoju banku" koja ih podržava. U alokaciji kredita banke se nisu rukovodile kriterijumima:

- likvidnosti,
- sigurnosti,
- profitabilnosti

već se okreću svojim preduzećima, prate ih i dele zajedničku sudbinu, pre svega finansijsku. Maksimiziranje dobiti je manje važna ciljna funkcija, već banke dakle pružaju nekakav finansijski servis pre svega svojim kvazi vlasnicima. Ne retko, pokazalo se da spasavajući uži krug svojih clijenata, kad to njihova krizna situacija zahteva i same banke potonu u ambis nelikvidnosti, a zatim nesolventnosti. Praktično svaki pokušaj osamostaljivanja banke i preduzeća iz takvog jednog povezanog sistema rezultirao je kolapsom banke i snažno je uzdrman bankarski sistem u pojedinim tranzicionim privredama. Pojedine banke bile su posebno osetljive na primenu kriterijuma adekvatnosti kapitala, jer se time pokazalo da su banke bile dekapitalizovane, a da pored kapitala nisu imale i dovoljno iskustva i znanja kako bi reorganizovale preduzeća kao ni poslovnu perspektivu za preduzeća koja su zavisila od njih samih<sup>9</sup>. Tako umesto efikasnog finansijskog posredovanja i kontrole ponude novca zajedno sa centralnom bankom bankarski sistem je postajao središte krize i to na taj način da su se novčana sredstva: (i) alocirala gubitcima-kvazi vlasnicima-čime se povećavao broj problematičnih plasmana u bankama, (ii) nenaplativi krediti su se uvećavali i multiplikovali, (iii) uvećavali su se troškovi banaka pa onda prirodno banke su uvećavale cene svojih usluga, odnosno aktivne kamatne stope kako bi nadoknadile gubitke, (iv) dužnički lobi postajao je tako izuzetno snažan, jer kada dužnici nisu mogli da vrate odobrene kredite po nižim kamatama kako će ih onda vratiti sa uvećanim kamatnim stopama, (v) na taj način se pogoršavala finansijska disciplina, (vi) raste neefikasnost, topi se kapital banaka, a time su se smanjivale mogućnosti da banke novim proizvodima privuku nove clijente i da se utiče na razvoja ukupne ekonomije.

Tako su banke u zemljama u tranziciji bile opterećene nenaplativim potraživanjima, nesposobne za efikasnu procenu rizika, apsolutno neosetljive na troškove svog poslovanja, podložne uticaju političkih odluka, ali i uticaju svojih preduzeća-komitenata, koja su mnoga (preduzeća) imala svoje vlasničke udele u banci<sup>10</sup>. Primera radi E. Kraft<sup>11</sup>, navodi ključne probleme hrvatskih banaka, a to su

<sup>9</sup> Martin Brusis, Cornelius Ochmann, (1998) "Central and Eastern Europe on the way into the European Union", Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh, str. 9-28

<sup>10</sup> Neven Mates, (1986) "On the Financial System in Yugoslavia" Ekonomski institut Zagreb

da veliki deo aktive bankarskog sistema ili uopšte ne donosi prihod ili je taj prihod relativno nizak<sup>12</sup>. Na popisu problema nalaze se: visoke propisane rezerve na devizne uloge 6%, kao i na one depozite u domicilnoj valuti 5%, veliki iznos tzv. "velikih" obveznica koje ne nose kamatu 8%, visoko učešće unutar kreditnog portfelja nenaplativih kredita 20-30%, prilični vlasnički udeli u lošim preduzećima.

Pored svakako loše diverzifikacije plasmana u hrvatskim banakama, E. Kraft navodi i problematičan način privatizacije državnih banaka u Hrvatskoj, budući da se taj proces odvijao na taj način da su se prvo privatizovala nekadašnja društvena preduzeća, a da su onda ta društvena preduzeća postala vlasnici banaka. Tako onda privatizovane banke sa uglavnom rezidualnim vlasničkim učešćem države preko Hrvatskog fonda za privatizaciju (HFP) i rascepanim privatnim deoničarskim kapitalom, imale su vrlo različitu strukturu posloводства u odnosu na nove privatne banke koje uglavnom imaju jasno određene vlasnike. Iako je jasna vlasnička struktura privatnih banaka u načelu pozitivna, E. Kraft navodi činjenicu da u praksi to ponekad nije, jer može dovesti do odobravanja kredita povezanim licima te da se banka koristi kao sredstvo ličnog finansiranja vlasnika. To onda stvara problem razdvajanja vlasništva nad bankama od vlasništva nad preduzećima i povezanost između kredita deoničarima/preduzećima. Ovaj problem onemogućava objektivno vrednovanje i superviziju nad bankom. Osim toga takav banakarski sistem, bez adekvatne kontrole i ravnoteže može biti predmet mnogih sukoba ili prevara i lošeg upravljanja<sup>13</sup>. Zato je gotovo 80% bankarskog sektora Hrvatske u vlasništvu stranih inestitora bilo do 2001. godine a koji broj se povećava, što opet stvara svojevrsan politički problem budući da retko koja zemlja je strancima prepustila tolikog udela na bankarskom tržištu. Preko 52% banakarskog tržišta drže 2 banke Zagrebačka banka i Privredna banka Zagreb, slede Splitska banka i Riječka banka koja je snažno uzdrmana sredinom marta 2002. godine kada je nespretni i nesmotreni diler "potopio" upravo Riječku banku i kada je nastala prava opsada banke od strane štediša koji su uporno čekali isplatu svojih depozita. Naime, zbog špekulativnih deviznih transakcija (ili poslova arbitraže, kupi jeftino-prodaj skupo) na svetskom bankarskom tržištu, Riječka banka je prema procenama guvernera NBH ostvarila gubitak oko 83 do 105 miliona US\$. Riječka banka je inače u većinskom vlasništvu nemačke Bajeriše Landesbank 59% dok je 29% vlasništvo države Hrvatske. Gotovo identična situacija karakterisala je i banke u Srbiji i Crnoj Gori, upravo zbog nerešenih jasnih vlasničkih odnosa. Tako, pojedine banke su upale i u takvu zamku, finansiranje povezanih preduzeća preko Astra banke, plaćanje ekstra profita "Dijamant banke" u ime i za račun svog vlasnika "Dijamant-a" preduzeća za proizvodnju ulja, naravno iz odobrenog kredita.

---

11 Evan Kraft, (1996) "Na putu prema tržišnom bankarstvu u Hrvatskoj-uloga novih banaka, konkurencije, privatizacije i sanacije" *Finansijska praksa* 20 (5-6), Zagreb str. 493-511

12 Mila Korugić Milošević, (1998) "Restrukturiranje bankarskog sektora kao deo sveobuhvatnih reformi" *Poslovna politika*, str. 84-89

13 Andrew Sheng, (1999) "Veština prestrukturiranja banaka-ciljevi i tehnike" *Jugoslovensko bankarstvo* br. 9-10.

Suočene sa nizom problema u bankarskom sektoru poslednjih godina tranzicije vlade pojedinih privreda u tranziciji kreirale su različite programe za restrukturiranje bankarskog sektora ovih zemalja, pri čemu su nekako dva modela restrukturiranja bila najzastupljenija, ili bolje rečeno bila su uzor ostalim privredama u tranziciji, koji su se manifestovali kroz procese (i) likvidacije, i (ii) sanacije bankarskog sistema.

**Estonija** je ekonomski racionalno i dosledno reformskim ciljevima zatvorila svoje nesolvente banke i otvorila tržište za strane banke i razvoj novih privatnih banaka. Marta 1995. godine druga po veličini banka u Estoniji, koja je krajem 1993. godine učestvovala sa 15% u ukupnoj bankarskoj aktivni bila je zatvorena nakon dugotrajnih problema izraženih kroz nelikvidnost i nesolventnost. Nijedan od ovih problema se nije proširio na platni promet ili međubankarsko tržište novca. Estonija je kroz proces restrukturiranja značajno smanjila državno učešće u smislu vlasništva u bankama. To je rezultiralo činjenicom da je država bitnije zadržala svoje učešće preko 50% jedino u banci koja je peta po veličini u Estoniji, i 20% učešća u drugoj po veličini banci u zemlji. **Letonija** je nakon neuspeha nekih banaka da završe očitovanje izveštaje za 1994. godinu i neposrednim zatvaranjem najveće komercijalne banke u zemlji prošla kroz krizu bankarskog sistema. Kriza u bankarskom sektoru Letonije snažno je uzdrmala poverenje u bankarski sektor, a što se manifestovalo smanjenjem nivoa ukupnih depozita u iznosu od 30-35% u prvoj polovini 1995. godine. U Rusiji i drugim zemljama bivšeg Sovjetskog saveza (osim Baltičkih zemalja) većina loših kredita je bila **koncentrisana u pet najvećih banaka, odnosno u bivšim državnim specijalizovanim bankama koje su činile najveći udeo u ukupnom potencijalu bankarskog sektora Rusije, gotovo 70%**. Kriza bankarskog sistema u Litvaniji izazvana je u decembru 1995. godine, nakon objavljivanja rezultat kontrole za dve banke, najveću i treću po veličini privatnu banku i oduzimanjem dozvole za rad tim bankama. Zatvaranjem tih banaka uticalo se i na druge banke u zemlji, a što se osetilo kroz proces povlačenja depozita iz banaka. Iako bankarske krize u Litvaniji i Letoniji nisu uzrokovale širenje makroekonomske nestabilnosti, one su ipak povećale i destabilizovale tražnju za novcem i novčane multiplikatore, te na taj način komplikovale vođenje monetarne politike. U Bugarskoj, problem likvidnosti banaka naročito se ispoljio krajem 1995. godine, sa javnim objavljivanjem da je nekoliko banaka nesolventno usled nagomilavanja u njihovim bilansima visoko rizičnih i nenaplativih kredita. Primera radi, 70% kredita klasifikovano je kao visoko rizični plasmani, a 25% kao nenaplativi. Proces nepoverenja u bankarski sistem je rastao, da bi Nacionalna banka Bugarske krenula u saniranje državnih banaka kroz proces odobravanja kredita za likvidnost i likvidiranjem određenih banaka. Do sredine 1997. godine 4 od 10 državnih banaka i 14 privatnih banaka je bilo likvidirano, čiji su depoziti činili jednu tračinu od ukupnih depozita. U Rumuniji je tranzicija bankarskog sektora vršena putem "finansijskih inženjera" koji su od državnih banaka uzimali velike, a slabo obezbeđene kredite, koji nikada nisu vraćani. U tome je prednjačila politička klijentela stranaka na vlasti. Tako su državne banke postale glavni finansijeri novih

političkih partija. Vešti pojedinci su se bogatili, pojavili su se i prvi milijarderi koji su nazivani "kartonskim"<sup>14</sup>.

Za razliku od Litvanije i Letonije, koje su krenule u restrukturiranje banakarskog sistema likvidiranjem velikog broja banaka sa ogromnim finansijskim dubiozama, dotle su druge privrede u tranziciji, suprotno ovim dvema navedenim, Litvaniji i Letoniji, primarno uticale na poboljšanje kapitalne adekvatnosti postojećih banaka. Tako su **Poljska, Madjarska, Slovenija** realizovale opsežan **proces rekaptalizacije postojećih banaka**. U Sloveniji i Madjarskoj, vlade ovih zemalja preuzele su na sebe nenaplative plasmane od pojedinih banaka i transformisale ih u državne obveznice, a Poljska je povećala osnivački cenzus za banke.

Problemi bankarskog sektora rešavani su na različite načine, mada su mahom svi oni sadržali elemnte državne intervencije i elemenat socijalizacije državnih gubitaka, otuda i zahtev da se oni vode pod budnim okom javnosti pa često i uz ultimatum multilateralne agencije. No, mogu se izdiferencirati pet osnovnih modela koji su do sada primenjivani:

- **Infuzija-/The Life Line/**, je model koji podrazumeva da vlada obezbeđuje kredite, a banke samostalno rešavaju probleme. Ovaj model se primenjuje samo onda kada su gubici manji i kada je uvek u zoni pozitivnog kapitala,
- **Operativni zahvat-/The Operating Room/**, država hirurškim zahvatom otklanja loše kredite iz bilansa, banaka restrukturira banku u organizacionom i poslovnom smislu i potom je prodaje zainteresovanim investitorima. Model je uspešan pod pretpostavkom da postoji razvijena tržišna infrastruktura.
- **Fuga**, više učesnika na istom zadatku. Banke rezervišu za loše plasmane, država dokapitalizuje banke, koje su u obavezi da osnoju svoja odeljenja za restrukturiranje plasmana-work out- i da se aktivno bave svojim dužnicima, kroz otpis potraživanja, pretvaranje duga u vlasničke uloge banke, itd.
- **Peglanje-/The Face Lifting/**, pokušaj da se problemi gurnu pod tepih prividnim popravljanjem bilansa kroz revalorizaciju osnovnih sredstava ili pribavljanje državnih garancija za neke kredite,
- **Izolacioni program**, program koji je pod patronatom WB (Svetske Banke), sproveden u Bugarskoj, zahteva da banke prestanu da emituju kredite lošim dužnicima. Oni (dužnici) su dužni da sastave svoje programe restrukturiranja, kroz privatizaciju, uvođenjem strateških investitora ili pak stečaj. Program zahteva rigoroznu kontrolu i gasi one banke koje nisu sposobne da opstanu. Uspeh je moguć samo ako postoji mogućnost kontrole valutne stabilnosti, te je jedan od preduslova currency board<sup>15</sup>.

Modeli koji su navedeni ukazuju na to da su problemi bankarskog sektora u dosadašnjem prelaznom periodu u zemljama u tranziciji rasprostranjeni, te da je

<sup>14</sup> <http://www.imf.org/> Pregled teksta "Financial Sector Problems and Monetary Policy in Countries in Transition"

<sup>15</sup> O currency boardu šire vidi u Hanke H. Steve. Schuler Kurt. (1991) "Monetarna reforma i razvoj jugoslovenske tržišne privrede", Ekonomski institut Beograd

bankarski sektor jedan od glavnih negativnih uzroka smanjenja efikasnosti monetarne politike. Iskustva takodje pokazuju da je politika pružanja podrške nesolventnim bankama putem jeftinih kredita centralne banke (model infuzije) najčešće kontra produktivan i da tipično doprinosi povećanju inflacije. Takodje iz ovih kratkih primera se vidi koliko je važno da zemlja u tranziciji istraje u naporima da transformiše svoje bankarske institucije, naročito onda kada još uvek pate od sistemskih poremećaja koji se manifestuju kroz nelikvidnost i nesolventnost. No, pogledajmo nešto šire prikaze o procesima restrukturiranja bankarskih sistema u privredama u tranziciji.

### 3. Reforma bankarskog sektora u zemljama u tranziciji

#### 3.1 Reforma bankarskog sektora u Bugarskoj

**Bugarski**<sup>16</sup> bankarski sektor doživeo je ozbiljnu krizu tokom 1996. godine. U Bugarskoj je funkcionisalo previše banaka-ukupno 47 banaka. Generalno posmatrano sve su bile podkapitalizovane i imale su ozbiljne probleme u pogledu likvidnosti i solventnosti. Dve banke-Agrobusiness Bank i Vitoscha Bank-bile su u dugovima preko 500 mil. \$, koje je preuzela BNB početkom 1996. godine i stavila ih pod svoju kontrolu. Na zahtev MMF-a početkom 1996. godine usvojen je Zakon o stečaju i likvidaciji banaka. Nakon toga, BNB je pokrenula postupak stečaja protiv First Private Bank i banke u državnom vlasništvu Mineral Bank. Nakon toga parlament je po hitnom postupku usvojio i Zakon o zaštiti investitora, kojim je garantovano 100% zaštitu pojedinačnih deponenata i 50% zaštitu koja se odnosila na preduzeća. MMF je obećao stand-by kredit u iznosu od 455 mil. \$ za program strukturnih reformi u bankarskom sektoru, koji će Bugarska dobiti u četiri tranše (**Izolacioni program**). Kredit je trebao da ojača oslabljene devizne rezerve BNB i da poveća solventnost Bugarske u međunarodnim plaćanjima. Evropska unija je učestvovala u podršci i smanjivanju debalansa platnog bilansa sa 40 mil. \$. U julu 1996. godine odobren je program za restrukturiranje banaka u kojem je Bulbank imala vodeću ulogu. Devizne obveznice u vrednosti od 400 mil. \$ -od kojih je Bulbank primila 180 mil. \$ od državnog Fonda za Rekonstrukciju i Razvoj-dok je ostali iznos podeljen na nekolicinu najvećih banaka. Bez izuzetaka, banke su bile u državnom vlasništvu a njima je upravljao u okviru programa za restrukturiranje banaka Agencija za konsolidaciju banaka (Bank Consolidation Company). Glavni cilj konsolidacije banaka je bio jačanje kapitalne osnove banaka, odnosno ispunjavanje uslova adekvatnosti kapitala od 8% do kraja 2000 goidne. Ovaj uslov je značajno približio bugarske banke EU. Konsolidacija je razume se bila faza pre privatizacije banaka. U procesu privatizacije banaka, Bugarske banke su prodavane stranim investitorima. Tako je Varnaer Express Bank na primer i Plovdiver

---

16 Johanna Deimel, Rumen Dimitrov, (1997) "Bulgaria- Banking and Financial Sector" Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Hebrosbanak pronašle svoje strane investitore. Pored toga osnovala se i centralna Agencija koja je preuzela na sebe sve loše kredite banaka.

### 3.2. Reforma bankarskog sektora Češke

Bankarski sektor u Češkoj predstavljao je poseban problem unutar već problematičnog finansijskog sektora Češke. Konsolidacija bankarskog sektora je postala najurgentniji zadatak. Male banke svrstane su u specifičnu grupu češkog bankarskog sektora budući da je reč o bankama sa češkim kapitalom koje su osnovane u periodu stvaranja banaka od 1990-93. godine i one su podržale proces privatizacije, ali su istovremeno postale najproblematičniji deo bankarskog sektora Češke<sup>17</sup>. Na ovu grupu banaka primenjivane su pojedinačne faze programa konsolidacije koju je sprovodila Centralna banka. Naime, 01. 01. 1990. godine u Češkoj je funkcionisalo svega 3 komercijalne banke - Komerčni Banka, Investični Banka, Všeobecna Uverova Banka. Od 1990. godine stvoreni su institucionalni uslovi za formiranje privatnih banaka i banaka delimično ili potpuno u vlasništvu stranih akcionara<sup>18</sup>. Tako se broj banaka povećao od 1990. do 1996. godine u Češkoj prema sledećoj dinamici:

Tabela 1 Broj dozvola koje je odobrila SBČ po godinama

|               |    |
|---------------|----|
| 31. 12. 1990. | 9  |
| 31. 12. 1991. | 24 |
| 31. 12. 1992. | 37 |
| 31. 12. 1993. | 52 |
| 31. 12. 1994. | 55 |
| 31. 12. 1995. | 54 |
| 31. 12. 1996. | 54 |

Izvor: J. Vanhara, M. Mačal, "Finansijska tržišta u republici Češkoj" str. 122

Jedan od glavnih problema bankarskog sektora u Češkoj, manifestovao se kroz veliki obim loših odnosno neosiguranih i neobezbedjenih kredita koji su činili oko 30% od ukupnog iznosa odobrenih bankarskih kredita. Loši plasmani, sumnjiva potraživanja, i ogromne kamatne marže otežale su mogućnost dugoročnog kreditiranja. Zato su i u češkom bankarskom sektoru uvedeni stečajni postupci, najpre u Kreditni Prumyslova Banci. No, pored toga postavljena su i tri programa konsolidacije banaka. U okviru Programa Konsolidacije I, koji je realizovan u periodu od 1991.-93. godine osnovana je banka za Konsolidaciju, koja je preuzela

<sup>17</sup> Marga Jennewein, Kristina Larischova, (1997) "Czech Republic-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

<sup>18</sup> Jiri Vanhara, Milan Mačal, (1997) "Finansijska tržišta u Republici Češkoj" V Miločersko savetovanje, Miločer

na sebe kredite koje su odobrile državne banke čije je vraćanje bilo pod znakom pitanja. Takodje, banke su dobile i 22,2 milijarde kruna za rekapitalizaciju i amortizaciju kredita po osnovu gubitka od Nacionalnog fonda za imovinu. U okviru Programa Konsolidacije II, cilj je bio rekonstrukcija malih i srednjih banaka koje su formirane posle 1990. godine. Tako su i ove banke od 1993-1996. godine povećale svoje učešće nenaplativih kredita do gotovo 30% ukupnog kreditnog portfelja banaka. Nakon ova dva programa konsolidacije banaka u Češkoj, sledio je proces privatizacije državnih banaka. Najpre, prema odluci vlade Češke Republike, 36,29% akcija Investični Poštovani Banke, direktno je kupila Nomura Banka iz Belgije. Od novog akcionara se očekuje da poveća akcijski kapital banke. U junu 1997. godine, Ministarstvo finansija je podnelo vladi dve varijante za privatizaciju banaka: (i) sukcesivna prodaja akcija u delovima i po fazama dok bi prvobitni udeo iznosio najviše 34%, i (ii) prodaja akcija u celini većinskom akcionaru, s time da vlada zadrži određeni udeo. Ministarstvo finansija je predložilo da se krene sa privatizacijom Komerčni banke i Československe Obchodni Banke do kraja 1997. godine i Česka Sportelna banka 1998.. goidne.

### 3.3. Reforma bankarskog sektora Estonije

Bankarski sektor je bio jedan od najdinamičnijih u estonskoj ekonomiji, koji je karakterisao snažan rast kredita (oko 40% u 1995. godini) relativno umerena stopa loših plasmana (ispod 5%) i dobar prinos na kapital u odnosu na durge privrede u tranziciji. Loši kreditni plasmani koji su nasledjeni iz Sovjetske ere, su već do 1994. godine u celosti otpisani<sup>19</sup>. Vodeće estonske banke su prešle državnu granicu, proširile su se na Litvaniju i Letoniju. Jedna od najvećih i najrazvijenijih-Hansabank-preuzela je (scquired) banku u Letoniji. Banke su razvile i poslove osiguranja i trgovanja finansijskim instrumentima na finansijskom tržištu. U vlasništvu države su dve banke, i to kontrolni paket u North Estonian Bank koja je peta po veličini, i 20% učešća u Estonian Savings Bank, koja je druga po veličina banka. Ostalih dvanaest banaka su u vlasništvu domaćeg i stranog kapitala. Jedna od stranih banaka-Finnish Merita Bank-ima svoju filijalu u Estoniji, dok šest banaka (iz Finske, Švedske, Nemačke) imaju otvorena svoja predstavništva u Estoniji. Bankarski sektor je kroz konsolidaciju stabilizovan, a Centralna banka reguliše rast plasmana (kreditni potencijal banaka) a naročito kontroliše da li je banka povećala svoj kapital, uskladjujući rast plasmana sa rastom kapitala banke.

### 3.4. Reforma bankarskog sektora Madjarske

Poput prethodno navedenih zemalja u tranziciji i u Madjarskoj u procesu konsolidacije i restrukturiranja banakarskog sektora nestale su mnoge banke,

---

<sup>19</sup> Undine Bollow, Villu Zirmask, (1997) "Estonia-Banking and Financial Sector" Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

pretežno one manje nelikvidne i nesolventne. Program konsolidacije banaka u Mađarskoj započeo 1995. godine, vodio je ka snažnoj privatizaciji komercijalnih banaka<sup>20</sup>. Država se praktično brine o samo dve banke. U opasnosti su bile jedino male domaće banke, koje su nastojale da uskom specijalizacijom opstanu na tržištu i privuku određenu grupu klijenata. Nekada su u Mađarskoj postojale samo dve banke, emisiona i Državna štedionica (OTP). Krajem osamdesetih pojavile su se i prve komercijalne banke, koje su shodno zakonu kreditirale samo preduzeća, dok je OTP zadržala ekskluzivno pravo saradnje sa građanima. Međutim od 1990. godine, liberalizacijom tržišta novca dolazi do prvih previranja u bankarskom poslovanju, kroz stečaj i likvidaciju banaka. Trenutno među 38 banaka s kapitalom većim od 400 000 evra, ubedljivo vodi domaća OTP, na drugom mestu je mađarska spljnotrgovinska banka. Ostala mesta u vrhu pripadaju stranim banakama "CIB" banci, (Centralno-evropska međunarodna banka), "ABN-Amro" holandska banka, Rajfajzen banka iz Austrije, ruska "AEB" banka, Austrijska kreditna banka, američki Citibank. U rukama države se nalaze samo dve banke: (i) Mađarska razvojna banka, (ii) Poštanska banka.

### 3.5. Reforma bankarskog sektora Letonije

Bankarski sektor Letonije<sup>21</sup> iskusio je ozbiljnu krizu tokom 1994. godine i 1995. godine. Pravi bum u bankarskom sektoru je bio osnivanje 61 komercijalne banke tokom 1993. godine. Međutim, već 1994. godine broj komercijalnih banaka se smanjio na 55. Tokom 1995. godine samo još 53 banke su bile aktivne. Uprkos smanjenju broja banaka, kapital banaka je rastao od 63 miliona Latsa u 1993. godini, do 141 milion Latsa u 1995. godini. Kriza bankarskog sektora započela je kada su tri banke-medju njima Baltia Bank-deklarisane kao nesolventne. Baltia Bank je uspela da prikupi i mobilise ogromnu količinu depozita od stanovništva. Ali, kao i u većini zemalja u tranziciji uspostavljene su nezakonite aktivnosti izmedju vlasnika i menadžera ove banke, jer su menadžeri banke bili izuzetno loše plaćeni.

Nakon pojave nesolventnosti, Centralna banka Letonije intenzivirala je svoju supervizorsku funkciju prema bankarskom sektoru uvodeći snažne zakonske norme i zahteve u poslovanje komercijalnih banaka koje one moraju da zadovolje obavljajući različite operacije. Jedan od tih uslova je bio i dobro poznati zahtev za povećanje adekvatnosti kapitala u bankama, a kao rezultat ovih institucionalnih reformi bankarskog sistema do danas funkcioniše samo 12 banaka.

---

<sup>20</sup> Andras Inotai, Jurgen Notzold, (1997) "Hungary-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh

<sup>21</sup> Detlef Henning, Aigars Strupošs, (1997) "Latvia-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh

### 3.6. Reforma bankarskog sektora Litvanije

Litvanija ima višebankarski sistem koji komponuju centralna banka putem (currency board system) monetarnog odbora i sistem komercijalnih banaka. Nakon sticanja nezavisnosti u Litvaniji je funkcionisalo 27 banaka, dok sada postoji samo 10 banaka koje funkcionišu u Litvaniji. Država je zadržala svoje učešće u vlasništvu u samo 3 komercijalne banke. Sigurnost depozita u ovim bankama garantuje država.

Sa prvim finansijskim poteškoćama litvanske banke su se suočile 1994. godine, kada je centralna banka Litvanije započela sa restriktivnim operacijama, odnosno oduzimanjem dozvole za rad bankama. Kriza banaka dostigla je vrhunac krajem 1995. godine, kada su 2 najveće banke likvidirane, što je rezultiralo zamrzavanjem štednih depozita u odnosu od 210,6 miliona \$. Mada je Zakon o osiguranju depozita usvojen još 1995. godine, sistem osiguranja depozita još nije profunkcionisao.

Posao sa problematičnim bankama država je rešila tako što je izabrala soluciju koja je već vidjena i u drugim zemljama u tranziciji, preuzela je na sebe obaveze privatnih komercijalnih banaka. Na taj način država je odlučila da revitalizuje banke kojima je oduzela dozvolu i nadoknadila depozite. Ova odluka je, procenjeno je, koštala državu preko 359 miliona \$. Jedna od suspendovanih banaka-Litimpeks Bank-započela je svoje aktivnosti bez pomoći države. Ostale 4 likvidirane banke planirane su za rekonstrukciju, pri čemu jedna od četiri banke započela je rekonstrukciju svog poslovanja kroz Proerty Bank koja je preuzela i administriranje lošim plasmanima u ostalim bankama. Procedura stečaja i likvidacije pokrenuta je institucionalno protiv 12 banaka koje su "lovile u mutnom" (troubled banks). Problemi u litvanskom bankarstvu pojavili su se ponovo u julu mesecu 1996. godine, kada je jedna državna banka The State Commercial Bank, prestala da isplaćuje svoje obaveze. Parlament je usvojio zakon kojim se obezbeđuje rekapitalizacija banaka i njihova privatizacija. Tako od kraja jula 1996. godine, u Litvaniji funkcionišu 12 banaka, od toga 10 litvanskih i 4 predstavništva stranih banaka. **Pored banaka u litvanskom finansijskom sistemu funkcionišu oko 160 investicionih fondova koji funkcionišu po Zakonu o investicionim fondovima, zatim 11 kreditnih zadruga, 34 privatna osiguravajuća društva i 1 državno osiguranje.**

### 3.7. Reforma bankarskog sektora Poljske

Danas kao i ranije-kada su banke bile u državnom vlasništvu-banke igraju ključnu ulogu u poljskom bankarskom sektoru<sup>22</sup> (preko 60% ukupno odobrenih kredita proizilazi iz kreditne aktivnosti banakarskog sektora). Zvanično 9 vodećih regionalnih državnih banaka su privatizovane do kraja 1995. godine. Poslednje 3 od ovih 9 privatizovanih-Poznan, Katowice, Krakow- će biti privatizovane, dok je

<sup>22</sup> Dieter Bingen, Zbigniew Czachor, Heinrich Machowski (1997) "Poland-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh

proces razvoja bankarskog sektora ograničen mogućnostima domicilnog tržišta kapitala. Danas funkcioniše 12 stranih banaka sa svojim filijalama ili preko svojih predstavništava (učesće stranog kapitala u plasmanima svih banaka koje funkcionišu u Poljskoj je preko 20% do sada). Do sada poljska vlada nije razmišljala o smanjivanju bankarskog sistema, pre svega dajući preferencijalni tretman domicilnim investitorima, sasvim suprotno težiće se daljem otvaranju poljskog bankarskog tržišta.

### 3.8. Reforma bankarskog sektora Rumunije

Rumunska tranzicija “od socijalizma do kapitalizma” ispunjena je teškim socijalnim i ekonomskim grčevima. Za početak “novog života” Rumunija nije imala dovoljno sopstvenog kapitala, a on se počeo stvarati nelegalnim tokovima, raznim manipulacijama kapital je prelazio iz državnih u privatne ruke. Državne banke su se pokazale kao glavni izvor finansiranja nelegalnih reformskih procesa, tako što su one odobravale velike i neobezbedjene kredite koji nikada nisu vraćeni. Na osnovu “prvobitnog državnog kapitala” pojavile su se i prve banke, privatne banke. Tako su odmah počele da niču velelepna zdanja banaka, koje su se u pohlepnoj groznici osnivale i zatvarale, a što je sve praćeno skandalima i aferama, hapšenjima i bežanjem u inostranstvo<sup>23</sup>. Državne banke su postale krajnje neprofitabilne, a za njihovu konolidaciju i sanaciju bilo je potrebno godišnje trošiti oko 8% GDP. Od marta 1996. godine Centralna banka Rumunije uvodi snažnu regulativu najpre na međubankarskom tržištu, a onda i pod uticajem MMF-a od koga su razne rumunske vlade tražile i dobijale kredite, MMF je među prvim postavljenim uslovima zahtevao privatizaciju banaka. Problem je bio, gde naći kupca za neprofitabilne i prezadužene banke. Ilustrativan je primer državne spoljnotrgovinske banke Bankoreks. Ugledni časopis “Euromoney” magazin dodelio je Bankoreksu nagradu za najbolju banku u Evropi u 1997. godini. No, međutim banka je počela da malaksava zbog toga jer je finansirala uvoz nafte i gasa koji kredit vlada nije vraćala. Zatim je da bi naplatila svoja potraživanja banka počela da podmićuje sudstvo i policiju odobravajući im gotovo bezkamatne kredite. Kada se to saznalo izbio je skandal, tako da je specijalni odbor rumunskog Senata, gornjeg doma parlamenta, započeo 1998. godine istragu u vezi sa krahom “admiralskog broda” rumunskog bankarstva. Nakon toga vlada donosi odluku da se “Bankoreks” ugasi tako što će se pripojiti rumunskoj Komercijalnoj banci BCR. Nenaplaćeni krediti Bankoreksa prešli su u Agenciju za valorizovanje bankarskih plasmana, deo zaposlenih ostao je u BCR-u a deo zaposlenih je ostao bez posla uz zakonsku otpremninu. Likvidacijom Bankoreksa kao da se otvorila Pandorina kutija rumunskog bankarstva u tranziciji. Poučena nesrećnim primerom Bankoreksa, vlada premijera Adrijana Nastasea odlučila je da ostvari privatizaciju državnih banaka.

<sup>23</sup> Anneli Ute Gabanyi, Elena Zamfirescu (1997) “Romania-Banking and Financial Sector”, Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh

Tako je privatizovana Poljoprivredna banka 2000. godine. Njeni novi vlasnici su austrijska Rajfazen banka i rumunsko-američki investicioni fond sa 5,72% akcija. Za 2002. godinu rumunska vlada je predvidela privatizaciju još dve banke: Komercijalne banke BCR i Bankpost u kojoj se vrši finansijska konsolidacija.

### 3.9. Reforma bankarskog sektora Slovačke

Od 31. 01. 1996. godine, kada je slovački parlament usvojio amandman na Zakon o bankama stvoreni su uslovi za uvođenje zaloge (založnog prava), a čije delovanje je započelo od 01. 03. 1996. godine. Usvajanje Zakona o zaštiti privatnih štednih uloga imalo je za cilj da uspostavi jednake uslove za celokupan bankarski sektor, a čije delovanje je započelo 01. 07. 1996. godine<sup>24</sup>. Prema Zakonu o stečaju i likvidaciji banaka, vlasnici privatnih štednih uloga primali su punu nadoknadu za svoje štedne uloge u iznosu od 30 prosečnih mesečnih plata u odnosu na prethodnu godinu što je isnosilo u proseku oko 6 660 US\$. Zakonom su postavljeni i posebni načini isplate i upravljanja bankarskim obavezama. Sve komercijalne banke, uključujući i strane banke u Slovačkoj, morale su izdvojiti sredstva za ovaj fond.

Zvanična privatizacija banaka u Slovačkoj započeta je u proleće 1996. godine, a sam proces privatizacije odvijao se kroz model "sale of shares" prodajom udela u bankama. Predviđeno je bilo da kupci banaka uživaju različite oblike privilegija kao što je plaćanje u roku od 10 godina uz 100% oslobađanje od poreza za sve investitore, odnosno kupce. Međutim, usvajanje zakona o privatizaciji banaka odgođeno je za 1997. godinu.

### 3.10. Reforma bankarskog sektora Slovenije

Monetarna reforma sprovedena u Sloveniji podrazumevala je reformu centralnog bankarstva kao ključnog regulatora monetarnog sistema kao i reformu bankarskog sistema. Reforma bankarskog sistema započeta je 1993. godine. Tako Mencinger J. i Reinhard O.<sup>25</sup> konstatuju da neposredno nakon sticanja nezavisnosti 1991. godine, u slovenačkom parlamentu je usvojen Zakon o centralnoj banci Slovenije,<sup>26</sup> na osnovu koga je BS (Banka Slovenije) postala nezavisna i samostalna u vođenju i kreiranju monetarne i devizne politike. Njen osnovni zadatak je upravljanje ponudom novca koja je endogeno određena i zavisna isključivo od centralne banke i razvijenog bankarskog sistema. U tu svrhu na raspolaganju BS su bili tradicionalni instrumenti: **(i) obavezne rezerve, (ii) kreditiranje banaka**, ali i novi mehanizmi

<sup>24</sup> Zdenek Lukas, Sona Szomolanyi, (1997) "Slovakia-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh

<sup>25</sup> Jože Mencinger, Reinhard Olt (1997) "Slovenia-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh

<sup>26</sup> Weidenfeld Werner (1996) "Central nad Eastern Europe on the Way into the European Union" Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh

kao što su **(i) obavezne rezerve na devizne depozite, (ii) politika sterilizacije (eliminisanje viška primarnog novca stvorenog po osnovu naplate deviznih potraživanja) i (iii) poseban tretman banaka nad kojima je započet proces sanacije i ozdravljenja.** Kao rezultat, BS je 1. septembra 1995. godine, proglasila punu konvertibilnost Tolara<sup>27</sup>. Kada je u pitanju sektor banaka, Mencinger J. konstatuje da su one glavne finansijske institucije, te da su u svom portfelju držale oko 85% finansijske imovine, a da je ostatak pripadao osiguravajućim kompanijama i finansijskim konsalting agencijama. U 1996. godini funkcionisalo je 29. banaka, 7. štedionica i 72. štedno-kreditne zadruge. Međutim, reformom bankarskog sistema tržišno učešće najvećih banaka smanjeno je od 51% u 1991. godini, na 29% u 1995. godini. Funkcionisanje bankarskog sistema je determinisano uvođenjem strogih pravila u poslovanju banaka nakon sticanja nezavisnosti. Prudenciona kontrola, supervizorska uloga BS kao i povećanje minimuma kapitala a što je dodato u zakonu o bankama iz 1993. godine. Bankarski sektor Slovenije je postao relativno efikasan upravo zbog činjenice da su banke posle reformskog zahvata postale relativno kapitalizovane. Sada u Sloveniji funkcionise 9 banaka od kojih su vodeće Nova Ljubljanska banka, Stara Ljubljanska banka, Koparska banka, Nova Mariborska kreditna banka i Stambeno-komunalna banka. Italijanski investitor kupio je Koparsku banku, dok je francuski investitor kupio Stambeno-komunalnu banku (SKB). U pogledu loših plasmana banaka u Sloveniji, situacija je poboljšana krajem 1995. godine, tako da je nenaplativih kredita u ukupnim kreditnim plasmanima banaka bila 9,2% u odnosu na 11,9% godinu dana ranije odnosno 1994. godine. Kvalitet plasmana se poboljšava, budući da se krediti osiguravaju kroz klasična obezbeđenja putem realnih garancija, mada mnoge male banke statistički podaci pokazuju posustaju u procesu svog razvoja.

Tržište kapitala ne vrši svoju osnovnu funkciju, omogućujući direktno finansiranje ekonomskih subjekata iz realnog sektora. Tako tržište akcija nije postalo alternativni izvor finansiranja preduzeća. Trgovina na ljubljanskoj berzi se smanjuje, broj finansijskih instrumenata na organizovanim tržištima ne raste, već sasvim suprotno smanjuje se. Javna ponuda finansijskih instrumenata od strane investicionog fonda (osnovanih kroz proces privatizacije) predstavlja 73% primarnog tržišta kapitala.

Državne obveznice učestvuju sa 83% na tržištu kapitala, ostatak od 17% odnosi se na trgovinu obveznicama i obveznicama lokalnih kolektiviteta. Standardno tržište obveznica je likvidno i efikasno.

---

<sup>27</sup> Jože Mencinger, (2001) "Kako smo obarali Tolar" Ekonomist magazin, Beograd "Nakon osamostaljivanja Slovenija je imala problem viška strane valute. Jer, ako Centralna banka otkupljuje stranu valutu da bi sprečavala pad njene vrednosti, znači da se povećava količina novca u opticaju, što dovodi do inflacije. Zato smo morali sav višak deviza, odnosno višak tolara nastao otkupom deviza **da steriliziramo**, tj. povlačimo iz optičaja emitovanjem različitih vrednosnih papira."

#### 4. Reforma bankarskog sektora Srbije i Crne Gore

Bankarski sektor Srbije i Crne Gore je bio u dubokoj krizi, koja se pogoršavala iz decenije u deceniju iz godine u godinu. Tek 1989. godine u nekadašnjoj SFRJ uradjena je nepristrasna revizija poslovanja banaka koja je pokazala da se čak 70% ukupno odobrenih kredita ili 12 milijardi US\$, može smatrati potencijalnim gubitkom odnosno lošim plasmanima, a na osnovu toga bankarski sektor je imao negativni kapital u iznosu od 8 milijardi US\$<sup>28</sup>. Nakon raspada nekadašnje SFRJ, gotova svaka od novoformiranih država krenula je u institucionalnu rekonstrukciju svog bankarskog sistema, pri čemu su kako naglašava Evan Kraft, svaka od novoformiranih država nekadašnjih republika SFRJ, preuzele u nasledje teško opterećene banakrske sisteme, naročito ako se privatizacija i restrukturiranje banaka sprovodilo sporo uz odlaganje rešavanja ovog problema kao što je to bilo u Srbiji a donekle i Crnoj Gori. Bilo bi možda suviše pretenciozno, jednostrano a i pogrešno reći, da se u Srbiji i Crnoj Gori nije sprovodio nikakav model rekonstrukcije banakrskog sektora, ali ipak odlagan je jedan provorazredni problem, a to je nastala stara devizna štednja koja sada u Srbiji i Crnoj Gori iznosi 4,2 milijarde evra, a samo za kamate do roka za vraćanje stare devizne štednje biće isplaćeno 600 miliona evra. Naime, hiperinflacija iz 1992-94. godine izazvala potpuni kolaps bankarskih sistema ovih država. Sredinom 1993. godine, tačnije 25. juna 1993. godine, usvojen Zakon bankama i drugim finansijskim organizacijama. Nakon toga NBJ je pokrenula proces rehabilitacije bankarskog sistema a u sklopu Programa monetarne rekonstrukcije. Ovaj proces rehabilitacije banaka koincidirao je sa procesom remonetizacije uspostavljen nakon razarajuće hiperinflacije. Finansijski položaj banaka te 1994. godine se nije bitnije promenio. Negativni tokovi u bankarstvu bili su odraz sporog rešavanja dubokih poremećaja u bankarskom sektoru i dugo prisutnih problema konstatuje M. Milutinović<sup>29</sup>. NBJ je nastavila praksu "novčane infuzije" kojom je odobravalala kredite banakama pod jednim uslovom, a to je da se ispoštuje dogovoreno niska kamatna stopa. Tako su banke poslužile kao "protočni bojler" za servisiranje privrede. Naime, ovaj model može da da rezultate, pod uslovom da su banke kapitalizovane i da ne ostvaruju negativne finansijske rezultate. Ponovo su se formirali loši plasmani banaka uz istovremeno prevazilaženje problema likvidnosti. Programom 2 monetarne rekonstrukcije predviđjene su nove olakšice bankama. Uzrok takve pozicije banaka je bio i institucionalno postavljen uslov novčanog iznosa osnivačkog kapitala banke koji je prema zakonu iznosio svega 1,5 miliona US\$. Tako nizak cenzus za osnivanje banke doprineo je jednostavno rečeno pravoj plimi osnivanja banaka u SR Jugoslaviji. Na teritoriji SR Jugoslavije prema podacima iz avgusta 1998. godine poslovalo je čak 107 banaka, od čega na teritoriji Republike Srbije sedište je imalo 99 banaka, dok je sa sedištem na teritoriji uže Srbije bilo 74 banke, 20 banaka u Vojvodini i 5 banaka na teritoriji

<sup>28</sup> Zoran Popov, R. Anderson, (1992) "Options for Ownership Restructuring in Yugoslavia" Coopers&lybrand i Economics Institute, Beograd

<sup>29</sup> Milutin Milutinović, (1995) "Finansijski položaj banaka i dalje mere na reformi monetarnog i bankarskog sistema" Savez ekonomista Srbije, Beograd

Kosova i Metohije. Budući da je problem likvidnosti u bankama zbog rasta učešća loših kredita uglavnom odobrenih kvazi vlašćima banaka, **NBJ je od 1996-98. godine oduzela dozvolu za rad za 20 banaka, s tim što je dozvola kasnije vraćena za 2 poslovne banke.** Međutim vlasnička struktura banaka je i dalje bila nepovoljna, budući da su akcionari banaka bila društvena preduzeća, te je postojalo i dalje 30 banaka u društvenom vlasništvu, 10 banaka je imalo privatne akcionare, a 59 banaka je imalo akcionare sa društvenim i privatnim kapitalom. U Srbij je poslovalo i 8 predstavništava stranih banaka i samo jedna afilijacija strane banke. Predstavništva stranih banaka nisu se mogla baviti depozitnim, kreditnim i drugim poslovima, dok afilijacija koja predstavlja filijalu strane banke sa statusom pravnog lica, mogla se baviti svim poslovima u skladu sa Zakonom o bankama i drugim finansijskim organizacijama<sup>30</sup>. Da su banke u Srbij i Crnoj Gori bile u dubokoj krizi u tom periodu govori i podatak da se smanjio broj zaposlenih za 11,8% u odnosu na 1994. godinu. Budući da su u periodu od 1994. godine do 1998. godine izvršene i dve devalvacije dinara, a imajući u vidu da su i plasmani i izvori sredstava banaka u Srbiji i Crnoj Gori bili komponovani gotovo 90% u deviznim sredstvima, jedan broj banaka je efekat preračuna deviznih potraživanja i obaveza iskazao na kursnim razlikama, ali ih je većina banaka iskazala na revalorizacionim prihodima, odnosno rashodima. Tako su iskazani revalorizacioni prihodi i kursne razlike iznosili 84,7% ukupnih prihoda banaka, dok su prihodi od kamata učestvovali sa 10% naknade za usluge 1,5% i ostali prihodi 3,8%. Istovremeno na strani rashoda revalorizacioni rashodi i kursne razlike činile su 85,7% ukupnih rashoda, rashodi po osnovu kamata činili su 3% rashoda, materijalni troškovi 0,6% rashoda, bruto zarade 1% rashoda, dok su vanredni i ostali troškovi finansiranja iznosili 8,4% ukupnih rashoda. Tek 2001. godine NBJ je pokrenula proces restrukturiranja bankarskog sistema Srbije i Crne Gore, nakon izvršenih revizija od strane revizorskih kuća Ernst&Young i KPMG/Barents. Na osnovu tih izveštaja sa stanjem na dan 31. 12. 1999. godine i kasnije reklasifikovanih glavnih bilansnih pozicija NBJ je identifikovala sledeće 4 grupe banaka<sup>31</sup>:

---

<sup>30</sup> Prema Zakonu o bankama i drugim finansijskim organizacijama, strane banke na teritoriji Srbije i Crne Gore mogu imati svoju filijalu, što znači da ona ima status pravnog lica koje je upisano u sudski registar i filijala ima svoj akcijski kapital. Međutim strane banke ne mogu imati poslovne jedinice kao ogranak strane banke bez statusa pravnog lica. Strana banka može da osnuje predstavništvo na teritoriji Srbije i Crne Gore radi obavljanja istraživanja tržišta u oblasti bankarstva i finansijskih transakcija. [Ire vidi [www.nbj.yu](http://www.nbj.yu)]

<sup>31</sup> Mladjan Dinkić, Radovan Jelašić, (2001) "Strategije restrukturiranja bankarskog sistema" Ekonomski anali tematski broj, Beograd

**Tabela 2** Identifikovane kategorije banaka u 4 grupe prema NBJ

| Kategorije banaka                                            | Broj banaka | Ukupna aktiva u mil. DEM | % u odnosu na ukupan broj banaka | Ukupan neto akcijski kapital u mil. DEM | Broj zaposlenih |
|--------------------------------------------------------------|-------------|--------------------------|----------------------------------|-----------------------------------------|-----------------|
| A-zdrave banke                                               | 9           | 1207                     | 7                                | <b>361</b>                              | 1348            |
| <b>B-solventne banke</b> , ali sa nedovoljno kapitala        | 36          | 967                      | 5                                | <b>105</b>                              | 2214            |
| <b>C-nesolventne banke</b> , od važnosti za bankarski sistem | 6           | 12613                    | 69                               | <b>-7871</b>                            | 13560           |
| <b>D-nesolventne banke</b> bez važnosti za bankarski sistem  | 22          | 3575                     | 19                               | <b>-905</b>                             | 6748            |
| <b>Σ Ukupno</b>                                              | <b>74</b>   | <b>18254</b>             | <b>100</b>                       | <b>-8329</b>                            | <b>23870</b>    |

Izvor: Svetska banka, NBJ, Ernst&amp;Young

Nakon reklasifikacije bilansa stanja i analize finansijskog položaja banaka pokazalo se da se u bankama povećalo učešće loših plasmana u proseku na 80%,

**Tabela 3** Pozicije banaka u milionima DEM na dan 31. 12. 1999. godine

|                                      | Analiza 1 |           | Analiza 2 |     |
|--------------------------------------|-----------|-----------|-----------|-----|
|                                      | ukupno    | u %       | ukupno    | u % |
| Bilans stanja                        | 12514     | <b>69</b> | 3968      | 58  |
| Vanbilansne stavke                   | 6001      | <b>78</b> | 3053      | 73  |
| Aksijski kapital                     | 880       | <b>44</b> | 880       | 44  |
| Potencijalni nepokriveni gubici      | 8771      | <b>85</b> | 3419      | 81  |
| Dobri plasmani (A+B)                 | 3381      | <b>80</b> | 759       | 52  |
| Loši plasmani (C+D+E <sup>32</sup> ) | 8320      | <b>87</b> | 2586      | 75  |

Izvor: Svetska banka, NBJ, Ernst&amp;Young

te je Svetska banka na osnovu iskustava stečenih u restrukturiranju banaka u zemljama Centralne i Istočne Evrope izračunala sledeće preliminarne troškove različitih scenarija za rešavanje problema u bankarskom sektoru Srbije i Crne Gore

<sup>32</sup> Klasifikacija aktive zasnovana na Međunarodnim računovodstvenim standardima sa sledećim procentima izdvajanja u rezerve: A=5%, B=20%, C=50%, D=75%, E=100%

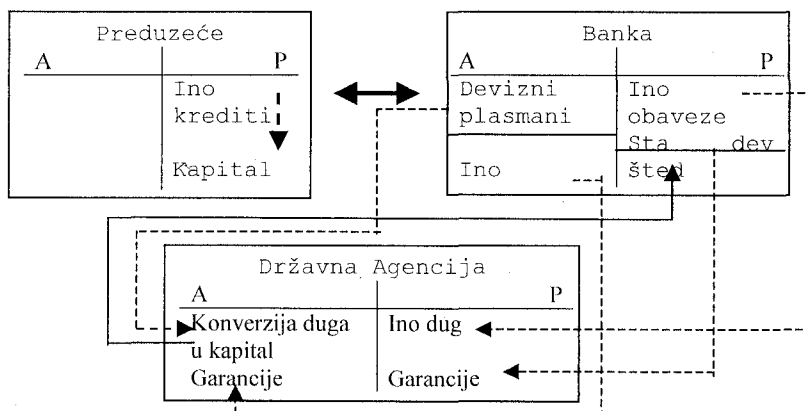
**Tabela 4** Preliminarni troškovi različitih scenarija restrukturiranja BS Srbije i Crne Gore

| Kategorije troškova                                                                                                                                               | u milijardama dem |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------------|
| <b>Neto refinansirane obaveze</b> ( zajmovi kod Londonskog i Pariskog kluba, Svetske banke, i Medjun. banke za obnovu i razvoj nakon diskonta od 67% oprost duga) | 6.4               |
| Zamrznuta stara devizna štednja                                                                                                                                   | 7.5               |
| Troškovi potpune sanacije bankarskog sektora                                                                                                                      | 7.2               |
| <b>Ukupno</b> (dvadeset i jedna milijarda DEM troškovi rekonstrukcije BS)                                                                                         | <b>21.1</b>       |

Izvor: Svetska banka, NBJ, Ernst&Young

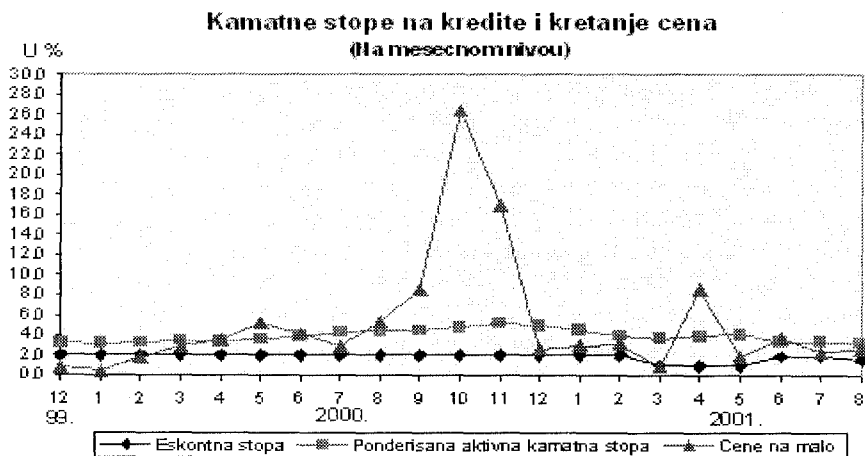
U svim scennarijima pošlo se od toga da država preuzima obaveze starih kredita garantovanih od strane države i veliki deo stare devizne štednje 85%. Potpuna sanacija celokupnog banakarskog sistema podrazumevala bi upumpavanje gotovine od 2,3 mlrd DEM uz istovremenu zamenu loše aktive za državne obveznice u iznosu od 4,9 mlrd DEM. Sanacija svih nesolventnih banaka zahtevala je 1,4 mlrd DEM, dok bi likvidacija svih nesolventnih banaka prouzrokovala 64 miliona DEM i što bi se odnosilo na isplatu osiguranih depozita u likvidiranim banakama do iznosa od 5000 dinara. Dodatne analize koje su vršene pokazale su da od 27 potencijalnih problematičnih banaka čak 20 banaka ima negativan kapital i to u iznosu od 5,9 mlrd DEM. Sve ovo je rezultiralo prihvatanjem koncepta likvidiranja nesolventnih banaka a između ostalih otvoren je postupka stečaja i likvidacije 4 velike državne banke. Sledeća treća faza restrukturiranja banakarskog sektora je početak procesa privatizacije banaka u Srbiji i Crnoj Gori, misli se na pretežno državne banke, na taj način da će država preuzimati privremeno na sebe ino dugove i obavezu stare devizne štednje od banaka kroz proces zamene duga za vlasništvo u čemu su banke dužne da emituju akcije državi najkasnije u roku do 6 meseci, a ako to neizvrše NBJ će im oduzimati dozvolu za rad (vidi skicu modela transformacije ino dugova i stare devizne štednje u vlasništvo države).

**Grafikon 1.** Model privatizacije banaka u Srbiji i Crnoj Gori zamenom duga banaka u vlasništvo države

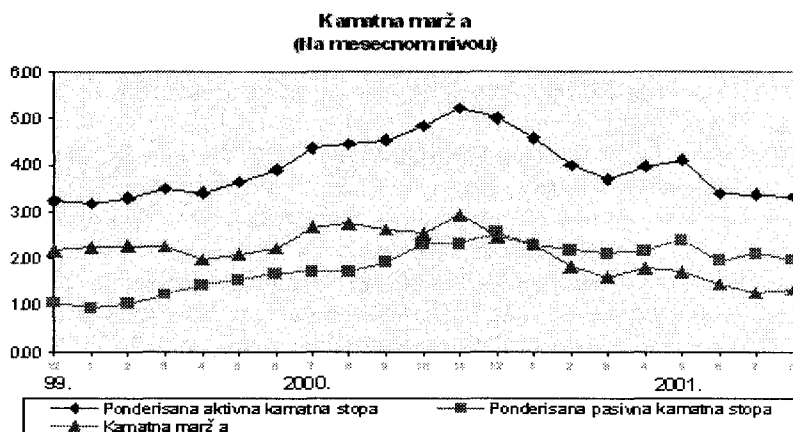


Državne banke bi se u potpunosti oslobodile spoljnog deviznog duga uz istovremeno prenošenje na Agenciju akcija koje će onda agencija ponuditi spoljnom investitoru i na taj način će se očistiti bilansi banaka od loših plasmana koje će isto tako preuzeti Agencija. Konačno prodajom akcija spoljnom investitoru izvršiće se privatizacija banaka.

Imajući u vidu da je strategija restrukturiranja banaka koncipirana tako da omogući realizaciju i određenih ciljeva, kao što je na prvom mestu (i) vraćanje poverenja u bankarski sistem, mišljenja sam da je povratak stare devizne štednje ne samo uslov povratka poverenja u domicilni bankarski sistem, već i činjenice da bez štednje prevarenih građana izostaje i punjenje kreditnog potencijala banaka, pri čemu se nesme zaboraviti da je sektor stanovništva tradicionalno bio suficitan sektor dok su sektor privrede i država bili njeni tradicionalni konzumenti. Vraćanje stare devizne štednje je i moralna obaveza države koja je pozajmila faktički od svojih građana. Međutim izmenom zakona o staroj deviznoj štednji predviđeno je da se rok za vraćanje štednje pomeri do gotovo nedostižne 2016. godine. Tako će se faktički od 2005. godine prema svojevrsnim ponderima a koji se kreću od 0.05425092 za 2005 do 0.15478421 za 2016 godinu konačno izmiriti obaveza stare devizne štednje. Pravljanje da je rešenje stare devizne štednje određeno maksimumom budžetskog opterećenja koji je država mogla da preuzme na sebe u izmirenju obaveza stare devizne štednje je slaba uteha za razočarane štediše. Povratkom poverenja kroz proces prikupljanja štednje domicilne banke će se konačno javiti i kao za sada jedine zdrave depozitne institucije finansijskog sistema. Drugi važan cilj je stvaranje profitabilnih banaka, treći cilj je da banke konačno postanu izvor finansiranja privrede i stanovništva. Mora se priznati da kao i u mnogim drugim zemljama u tranziciji nakon monetarne i bankarske reforme, pojedine od važnih ciljeva, banke i ostvaruju kroz davno zaboravljeni način kreditiranja privrede i stanovništva. Povećanjem realne ponude novca, reformom monetarnog sistema, restrukturiranjem bankarskog sektora, nakon poznatog rasta aktivnih kamatnih stopa banaka, banke u Srbiji i Crnoj Gori smanjuju realne kamatne stope pa na taj način i svoje marže u procesu kreditiranja.



Izvor: [www.nbj.yu](http://www.nbj.yu)



Izvor: [www.nbj.yu](http://www.nbj.yu)

### Korišćena literatura

Andras Inotai, Jurgen Notzold, (1997) "Hungary- Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Andrew Sheng, (1999) "Veština prestrukturiranja banaka-ciljevi i tehnike" Jugoslovensko bankarstvo br. 9

Anneli Ute Gabanyi, Elena Zamfirescu (1997) "Romania-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Detlef Henning, Aigars Strupošs, (1997) "Latvia-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Dieter Bingen, Zbigniew Czachor, Heinrich Machowski (1997) "Poland-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Djordje Djukić, (1992) "Uloga finansijskog sektora u transformaciji društvene svojine" u zborniku "Transformacija svojinskih odnosa-teorijski i empirijski aspekti", organizovali SANU, IDN i CEI, Beograd

Evan Kraft, (1996) "Na putu prema tržišnom bankarstvu u Hrvatskoj-uloga novih banaka, konkurencije, privatizacije i sanacije" Finansijska praksa 20 (5-6), Zagreb

Evan Kraft, (1999) "10 Years of Trasition in Central and Eastern Europe: A Somewhat Opinionated Survey", Economic and Business Review I, No. 1-2,

Hanke H. Steve, Schuler Kurt, (1991) "Monetarna reforma i razvoj jugoslovenske tržišne privrede", Ekonomski institut Beograd

Jiri Vanhara, Milan Mačal (1997) "Finansijska tržišta u Republici Češkoj" V Miločersko savetovanje, Miločer

Jože Mencinger, (2001) "Kako smo obarali Tolar" Ekonomist magazin, Beograd

Jože Mencinger, Reinhard Olt (1997) "Slovenia-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Long M. Sagari S. (1991) "Financial Reform in Socialist Economies in Transition" World Bank Conference on Privatization and Ownership Changes in East and Central Europe

Marga Jennewein, Kristina Larischova, (1997) "Czech Republic-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Martin Brusis, Cornelius Ochmann, (1998) "Central and Eastern Europe on the way into the European Union", Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Mila Korugić Milošević, (1998) "Restrukturiranje bankarskog sektora kao deo sveobuhvatnih reformi" Poslovna politika

Milutin Milutinović, (1995) "Finansijski položaj banaka i dalje mere na reformi monetarnog i bankarskog sistema" Savez ekonomista Srbije, Beograd

Mladjan Dinkić, Radovan Jelašić, (2001) "Strategije restrukturiranja bankarskog sistema" Ekonomski anali tematski broj, Beograd

Nebojša Medojević, (1997) "Restrukturiranje i privatizacija banaka?" Finacing br.3, Novi Sad

Neven Mates, (1986) "On the Financial System in Yugoslavia" Ekonomski institut Zagreb

Thomas B. Lloyd, (1997) "Money, Banking and Financial Markets", McGraw-Hill, Boston

Timothy W. Koch, Scott S. MacDonald (2000) "Bank Management" The Dryden Press Philadelphia

Tony ORourke, (1998) "Neka pitanja u procesu privatizacije i efikasno funkcionisanje sektora finansijskih usluga" V Miločersko savetovanje jugoslovenskih ekonomista

Undine Bollow, Villu Zirmask, (1997) "Estonia-Banking and Financial Sector" Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Weidenfeld Werner (1996) "Central nad Eastern Europe on the Way into the European Union" Bertelsmann Foundation Publishers, Gutersloh

Zdenek Lukas, Sona Szomolanyi, (1997) "Slovakia-Banking and Financial Sector", Bertelsmann Foundatgion Publishers, Gutersloh

Zoran Popov, R. Anderson, (1992) "Options for Ownership Restructuring in Yugoslavia" Coopers&lybrand i Economics Institute, Beograd

## Rezime

Imajući u vidu nerazvijenost tržišta kapitala u privredama Centralne i Istočne Evrope, razvoj i modernizacija preduzeća posebno je zavisila od funkcionisanja banakarskog sektora ovih zemalja. Povezanost banaka i preduzeća kroz čvrste vlasničke odnose, nesolventnost preduzeća i njihova glad za eksternim finansijskim sredstvima, odvajanjem preduzeća i banaka rezultirala je kolapsom banaka ali i preduzeća. Komercijalne banke zemalja u tranziciji, većina banaka nisu uspele da zadovolje osnovni kriterijum poslovanja banaka u pogledu adekvatnosti kpitala. Zato su pojedine vlade zemalja Centralne i Istočne Evrope na različite načine pristupile reformi svojih bankarskih sistema. Dominirala su dva modela:

Estonija je sasvim dosledno zatvorila svoje nesovnetne banke i otvorila tržište za strane banke ali i omogućila razvoj novih privatnih banaka, čime je Estonija značajno smanjila svoje državno vlasništvo u bankama a što je rezultiralo činjenicom da je država bitnije zadržala svoje učešće - preko 50%- u banci koja je druga po veličini i 20% učešće u banci koja je četvrta po veličini. Letonija je takodje uvela niz poboljšanja u svoj bankarski sistem, usmeravajući banke na profitabilne projekte, otvaranjem bankarskog tržišta i smanjujući svoje vlašićko učešće u bankama.

Druge države, suprotno ovim dvema navedenim primarno su poboljšale kapitalnu adekvatnost postojećih banaka. Izmedju 1992 i 1995 Poljska, Mađarska i Slovenija realizovale su opsežan proces rekapitalizacije postojećih banaka. dok je Poljska uticala na povećanje osnivačkog kapitala banke, Slovenija i Mađarska vlada su preuzele na sebe nenaplative kredite od pojedinih banaka i zamenile ih za državne obveznice. Bugarska, Češka nisu imale puno uspeha u stabilizovanju bankarskih sistema. I u Slovačkoj restrukturiranje banaka nije izvršeno do kraja.

### Summary

In view of the still underdeveloped capital market in Central and Eastern Europe, modernizing enterprises particularly depends on a functioning banking sector. Due to the interdependence enterprises and banks the insolvency of individual enterprises set off chain reactions which resulted in the collapse of banks and shook the banking systems in some countries. Commercial banks were particularly susceptible to these developments since the ratio between their own funds and enough experience in reorganizing enterprises nor business perspectives for the enterprises depending on them. In the past years the individual states have made different degrees of progress in reorganizing their commercial banks. Two policy patterns become manifest:

Estonia very consistently closed insolvent banks and opened markets for foreign banks and newly developing private banks. Thus the Estonia state considerably reduced its own share in the banks. Latvia also tried to increase its banks orientation towards profitability by opening the market and reducing state shares.

The other countries, by contrast, primarily improved capital endowment of the existing banks. Between 1992 and 1995, Polish, Hungarian and Slovene governments realized extensive recapitalisation. While Poland increased the registered capital of important commercial banks, the Slovene and the Hungarian governments also bought nonperforming loans from the banks for state bonds. Hungary then increased the registered capital of the big state-owned banks. In 1994 and 1995 respectively partial recapitalisation took place in Bulgaria and the Czech Republic. Neither Latvia nor Bulgaria nor Lithuania have until now succeeded in stabilising their banking systems. In the Czech Republic which similar to Estonia opened the market, leading to the emergence of about 60 banks, the central bank has hitherto intervened in 12 banks facing liquidity problems or insolvency. In the Slovak Republic a far-reaching consolidation of banks is also still due. The governments in Bulgaria and Lithuania presently intend to increase the banks capital by state bonds, while the Latvian central bank refrained from direct intervention after the collapse of Banks Baltija and only intensified control of the banks activities.